

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบรายชื่อพืชใหม่หาเวสสันดรชาดกสำนวนต่าง ๆ และ
การใช้เป็นพืชสมุนไพรในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

พระ สมบูรณ์ สุพรรณวัฒน์กุล

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกสัชศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชา เกสัชเวท

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2540

ISBN 974-637-130-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A COMPARATIVE STUDY OF PLANTS LISTED IN VARIOUS VERSIONS OF
WESSANDORN JATAKA TO THE MEDICINAL PLANT INSCRIPTIONS IN WAT
PHRACHETUPHONWIMONMANGKHALARAM

PHRA SOMBOON SUPANWATANAKUL

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of The Requirements

for the Degree of Master of Science in Pharmacy

Department of Pharmacognosy

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

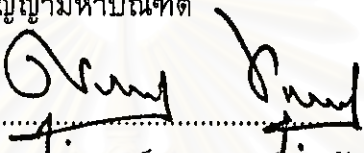
ISBN 974-637-130-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบรายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกสำนวนต่าง ๆ
และการใช้เป็นพืชสมุนไพรในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร

โดย พระสมบูรณ สุพรรณวัฒน์กุล
ภาควิชา เกษัชเวช

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร จีรวงส์
ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชุตินวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... กัลยา ภราได..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ กัลยา ภราได)

..... ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ)

..... ดร.วิเชียร จีรวงส์..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร จีรวงส์)

..... ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ..... กรรมการ
(ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ)

..... ดร.รพีพล ภโวาท..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพล ภโวาท)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

พระสมบุรณ์ สุพรรณวัฒน์กุล : การศึกษาเชิงเปรียบเทียบรายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดก
สำนวนต่าง ๆ และการใช้เป็นพืชสมุนไพรในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชว
รมหาวิหาร (A COMPARATIVE STUDY OF PLANTS LISTED IN VARIOUS VERSIONS
OF WESSANDORN JATAKA TO THE MEDICINAL PLANT INSCRIPTIONS IN WAT
PHRACHETUPHONWIMONMANGKHALARAM) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ,
อ.ที่ปรึกษาร่วม : ศ.ดร.วิเชียร จีรวงส์, ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 170 หน้า,
ISBN 974-637-130-4

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะค้นคว้าชื่อพฤกษศาสตร์และชื่อไทยของพืชในมหาเวสสันดร
ชาดกฉบับภาษาบาลีและเปรียบเทียบชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกสำนวนต่าง ๆ 7 สำนวนคือ มหาชาติ
คำหลวง, ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก, มหาชาติสำนวนอีสาน, มหาชาติเมืองเพชร, พระมหาชาติกนิ
ใต้ มหาชาติฉบับชินวราช และมหาชาติพายัพฉบับสร้อยสังกร และศึกษาการใช้พืชที่ปรากฏในมหาชาติมา
ใช้เป็นพืชสมุนไพรในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

จากการค้นคว้ารายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกภาษาบาลีตั้งแต่กัณฑ์ทศพรจนถึงกัณฑ์มี
ชื่อพืช 260 ชื่อ เป็นชื่อที่ไม่ซ้ำกัน 179 ชื่อ, สามารถหารายชื่อพฤกษศาสตร์ได้ 151 ชื่อ, ที่รู้ชื่อไทย
133 ชื่อ, ที่ไม่ทราบชื่อไทย 18 ชื่อ, ที่ค้นหาไม่พบ 1 ชื่อและที่ไม่ทราบชนิด 1 ชื่อ

จากการเปรียบเทียบรายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกสำนวนต่าง ๆ 7 สำนวนจะเห็นได้ว่าแปล
ได้ตรงตามชื่อพฤกษศาสตร์ร้อยละ 34.8 ที่แตกต่างจากที่ค้นคว้าร้อยละ 38.2 นอกจากนี้ยังมีรายชื่อพืช
อีกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่สามารถจัดลงในตารางได้เนื่องจากไม่ได้แปลเรียงลำดับก่อนหลังจึงไม่ทราบว่าแปล
คำไหน อีกประการหนึ่งผู้แต่งต้องการเพิ่มความรู้ทางด้านสมุนไพรภิลว่านต่างๆ ทำให้ผู้ประพันธ์เพิ่ม
เติมรายชื่อพืชเพื่อวัตถุประสงค์นั้นๆเพิ่มเติมจากที่มีในบาลี รายชื่อพืชในมหาชาติบาลีที่มีปรากฏเป็นพืช
สมุนไพรในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารมีจำนวนถึง 1,663 คำรับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....เภสัชวิทยา.....
สาขาวิชา.....เภสัชวิทยา.....
ปีการศึกษา.....2540.....

ลายมือชื่อนิติกร.....นางสาว.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....อ.ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ.....

** C875380 : MAJOR PHARMACOGNOSY

KEY WORD: WESSANDORN JATAKA, HERBAL MEDICINE, MAHAJATI, WAT PO INSCRIPTIONS

A COMPARATIVE STUDY OF PLANTS LISTED IN VARIOUS VERSIONS OF WESSANDORN JATAKA TO THE MEDICINAL PLANT INSCRIPTIONS IN WAT PHRACHETUPHONWIMONMANGKHALARAM. THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR CHAIYO CHAICHANTIPYUTH, THESIS CO-ADVISOR : PROFESSOR VICHARA JIRAWONGSE, Ph.D., PRAPOD ASSAVAVIRULHAKARN, Ph.D., 170 pp. ISBN 974-637-130-4

The purposes of this research are to study botanical names and Thai names of plants listed in Wessandorn Jataka Pali and to compare with the translation of these names in various Thai versions of this work, viz, the royal version of Mahajati, Mahawessandorn Jataka: the Ministry of Education edition, Northeastern, Northern (Sol Sankara), Southern, Petchburi and Jinavara versions. The other purpose of this research is to study medicinal aspects of these plants as edited in the medicine inscriptions of Wat Phrachetuphonwimonmangkhalararn.

We find 260 plant names in Wessandorn Jataka, of which 179 names of different plants designated. We have found botanical names of 151 plants, from which 133 plants with Thai plant names inclusive. one plant cannot be found their equivalent botanical names, one of these names cannot be identified.

In the 7 Thai versions, 34.8 per cent of the names were translated correctly, 38.2 per cent were translated differently from the plant names listed in the reference texts. There are also some names which cannot be found their equivalent definitely due to the metrical and poetical elements and the additional names supplied by the editors to show their knowledge of herbal medicine.

The plants figured in Wessandorn Jataka Pali appear in 1,663 medicine fomulae of the inscriptions of Wat Phrachetuphonwimonmangkhalararn.

ภาควิชา..... PHARMACOGNOSY.....

สาขาวิชา..... PHARMACOGNOSY.....

ปีการศึกษา..... 2540.....

ลายมือชื่อนิสิต..... *วิมลรัตน์*..... *วิมลรัตน์*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *ชัย ชัยชาญพิทย*..... *ชัย ชัยชาญพิทย*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... *วิมลรัตน์*..... *วิมลรัตน์*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ, ศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร จีรวงส์, อาจารย์ ดร.ประพนธ์ อัครวิรุพ การ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ตลอดจนให้คำปรึกษาข้อแนะนำต่าง ๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณพระเจ้าอยู่หัวพระคุณพระชนมราชานุวัตร ที่สนับสนุนตลอดมา พระครูวรปัญญาคุณ, พระมนตรี บุตรดี, พระมหาสมลักษณ์ คุภสถาพร, พระมหาธีรยุทธ งามชมโม, พระมหาสมปอง กองสิลา, พระมหาไพโรจน์ นิรัญรักษ์, พระสว่าง ถวิลนอก, พระประจาก สิริวงคุณ, พระโกณฑัญญะ, พระอุชวนะ, พระทวี, พระมหากิตติศักดิ์ ไมตรีจิต, พระมหาสมิตร งามแสง, พระสมุทรา ทาทอง, พระทรัพย์ โสภโณ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและแนะนำทางด้านภาษาต่าง ๆ พระมหาเทียบ มาลัย, พระมหาสุรพล สิงศิริรัตน์ ที่ให้ยืมหนังสือบางเล่ม พระภัททันตะธัมมานันตะ อัครมหาบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ จ.ลำปาง, พระอุสุมังคละ เจ้าอาวาส วัดมหาคันธาโหยง ร้างกุ้ง ประเทศพม่า, พระมหานพดล สายทอง หอเสนต์คุปตะ มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย, และพระราชสุธรรมยานเถระ วัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ขณะไปค้นคว้าหาข้อมูลที่สถานที่นั้น ๆ

ขอขอบคุณคุณจ่ารัฐ ธรรมดา, อาจารย์ปราณี พาพานิช, คุณรังสิ สุทนต์, คุณวิชานนท์ สาน้อย, คุณสมชาย สุชะการคำ, ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา.คุณคนอง เขาร์ทองกลาง, ที่ให้คำแนะนำทางด้านภาษา อาจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์, ดร.วอลเดมาร์ ซีไซเลอร์, Mr. Peter Skilling, บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ตำหนักสมเด็จพระกษัตริย์เธอ พระราชินีพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๙ กองชำระพระไตรปิฎก มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, หอสมุดแห่งชาติ ที่ให้ยืมหนังสือบางเล่ม และให้ความสะดวกประการต่าง ๆ

ขอขอบคุณคุณกิตติกร นิภาประภากร ฝ่ายการบัญชี ธนาคารกรุงเทพสำนักงานใหญ่, คุณพรณี เจียรจรรย์ เจ้าของร้านถ่ายเอกสาร, มูลนิธิภูมิพลโลกิขุที่ช่วยถ่ายเอกสารต้นฉบับต่าง ๆ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ฉบับจริง

ขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้ทุนอุดหนุนในการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัวสุพรรณวัฒน์กุล , อาจารย์และนิสิตในภาคเภสัชเวท, เภสัชพฤกษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ให้กำลังใจและสนับสนุนตลอดมาจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ง
Abstract.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
รายการอักษรย่อ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายในการวิจัย.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	2
2 ประวัติ ความสำคัญ และการเผยแพร่มหาเวสสันดรชาดก.....	3
มหาเวสสันดรชาดก: มหานิบาต.....	3
อิทธิพลของมหาเวสสันดรชาดกที่มีต่อคนไทย.....	9
อิทธิพลในด้านวรรณกรรม.....	9
มหาเวสสันดรชาดกในศิลาจารึก.....	9
มหาเวสสันดรชาดกที่เป็นวรรณกรรมแบบฉบับ.....	12
มหาเวสสันดรชาดกที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่น.....	15
อิทธิพลในด้านประเพณี.....	17
ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ.....	17
ประเพณีเทศน์มหาชาติภาคกลาง.....	20
ประเพณีเทศน์มหาชาติภาคเหนือ.....	25
ประเพณีเทศน์มหาชาติภาคอีสาน.....	27
ประเพณีเทศน์มหาชาติภาคใต้.....	29
อิทธิพลในด้านศิลปกรรม.....	30
3 รายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดก.....	40
4. เปรียบเทียบรายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกสำนวนต่าง ๆ.....	59
5. การใช้เป็นพืชสมุนไพรในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร90	

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	160
บทสรุป.....	160
ข้อเสนอแนะ.....	160
บรรณานุกรม.....	161
ประวัติการศึกษา.....	170

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงจำนวนนิบาต คาถา และนิทานในชาดก.....	5
2 แสดงรายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกตามลำดับอักษร.....	45
3 แสดงการเปรียบเทียบรายชื่อพืชในมหาเวสสันดรชาดกสำนวนต่าง ๆ.....	71
4 แสดงการเปรียบเทียบชื่อพืชไทยกับชื่อบาลีในมหาเวสสันดรชาดก.....	94
5 แสดงสรุปรายชื่อพืชที่พบในศิลาจารึกวัดโพธิ์.....	156

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอักษรย่อ

- ก. หมายถึง พระไตรปิฎกภาษาบาลี. เล่มที่ 28, สุตตปิฎก
ขุทฺทกนิกาย ชาตกบาลี ทุติยภาโค, มหาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2500
- ม. หมายถึง มหาชาติ
- ฉ.ม. หมายถึง ฉบับพม่า
- ส.อ. หมายถึง ฉบับสิงหล
- A หมายถึง Caraka samhita, Sharma, R.K & Bhagwan Dash,
Varanasi, Vol. I-IV
- B หมายถึง The Wealth of India, Council of Scientific &
Industrial Research of India, A Dictionary of Indian
Raw Materials and Industrial Products, Delhi, 1950
- C หมายถึง Pali-English Dictionary, Rhys Davids, T.W. and
William Stede, The Pali Text Society's, London,
1966
- D หมายถึง Sanskrit-English Dictionary, Monier Williams',
First Edition. Oxford, 1872
- E หมายถึง The Perfect Generosity of Prince Vessantara,
Cone M. & Gomblich R.F. Oxford, 1977
- F หมายถึง Some Controversial Drugs in Indian Medicine.
Vaidya Bapalal, Delhi, 1982
- G หมายถึง Indian Trees, Dietrich Brandis, London, 1966
- H หมายถึง An English Index to the plants of India, H.
Piddington, Calcutta, 1832
- I หมายถึง The Flowering Plants of Western India, A.K.
Nairne, London, 1894
- J หมายถึง The Useful Plants of India, H. Drury, London,
1873
- K หมายถึง A Glossary of Colloquial Anglo-Indian Words. . . ,
Yule and Burnell, London, 1903

- L หมายถึง A Dictionary of Economic Products of India
George Watt, Vol. I-VI, Delhi, 1972
- M หมายถึง The Universal Burmese-English-Pali Dictionary
Vol. I-II .อุ ไฮส เซง, ย่างกุ้ง, 1981
- N หมายถึง Indian Medicinal Plants Vol.I-IV, Kirtikar &
Basu, Delhi, 1981
- P.T.S. หมายถึง Vessantara Jataka translation in the Jataka vol. vi,
E.B. Cowell & W.H.D. Rouse, Cambridge, 1907

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย